

Grad Mostar

Izvještaj sa treninga „Održivi razvoj u obrazovanju“

Mostar, 15 - 16.4.2019.

Centar za psihološku podršku „Sensus“

O treningu

U okviru projekta Walk the global Walk, koji ima za cilj osnaživanje mladih ljudi u kreiranju okruženja i uslova za ispunjavanje ciljeva održivog razvoja, održane su radionice na nacionalnom nivou u obliku dvodnevnog treninga „Održivi razvoj u obrazovanju“. Trening je organizovan od strane Centra za psihološku podršku „Sensus“ u saradnji sa Gradom Mostarom, a održan je 15. i 16.4.2019. godine.

Cilj

Cilj treninga bio je istražiti postojanje kapaciteta za održivi razvoj u lokalnim zajednicama na nacionalnom nivou, kao i neophodnih uslova za održivi razvoj.

Metodologija

Trening je bio organizovan kao dvodnevna interaktivna radionica. Pri tome, jedan dio treninga bio je posvećen predstavljanju projekta Walk the Global Walk, Agende 2030. i ciljeva održivog razvoja. Drugi dio radionice bio je organizovan u obliku fokus grupe kao tehnike kvalitativnog istraživanja, a u svrhu prikupljanja informacija, mišljenja i ideja na temu ciljeva održivog razvoja, te obrazovanja za održivi razvoj.

Učesnici/e

Učesnici/e radionica bili su 25 predstavnika/ca lokalnih vlasti iz različitih općina Bosne i Hercegovine, ministarstava obrazovanja, direktori/ce i osoblje srednjih i osnovnih škola s područja Mostara, predškolskih ustanova, te nevladinih organizacija.

Rezultati i teme

Učesnici/e su tokom radionica imali priliku osvrnuti se na 17 ciljeva održivog razvoja definisanih Agendom 2030. kroz procjenu potencijalnog utjecaja, alata, kao i znanja i vještina potrebnih za ostvarivanje svakog od ciljeva. Osnovni zaključci za svaki od navedenih ciljeva, vidljivi su u tabeli 1.

Tabela 1. Zaključci učesnika/ca o pojedinačnim COR-ovima na nacionalnom nivou

Cilj	Zaključak
1. Svijet bez siromaštva: Iskorijeniti siromaštvo svuda i u svim oblicima	Učesnici/e zaključuju da najmanji nivo utjecaja imaju na cilj broj 1. Pri tome, kao rješenje navode više nivoa vlasti. Kao primjer dobre prakse istaknut je volonterizam koji je u rastućoj putanji u posljednjim godinama.
2. Svijet bez gladi: Iskorijeniti glad, postići sigurnost hrane i poboljšanu ishranu te promovisati održivu poljoprivredu	Cilj 2 nudi malo mogućnosti učesnicima/ama za utjecanje na iskorjenjivanje gladi. Međutim, kroz aktivnosti vladinog i nevladinog sektora, ali i obrazovnog sistema promoviše se zdrava ishrana i poduzetničke vještine.

3. Zdravlje i blagostanje: Osigurati zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija	Zdravi životni stilovi se na nivou BiH promovišu najveći dijelom kroz obrazovni sistem. Zdravstveno osiguranje (kojeg nema 15% stanovništva BiH), koje je temeljeno na nizu legislativa, još uvijek manjka inkluzivnosti, te nije u jednakoj mjeri dostupno cijeloj populaciji.
4. Kvalitetno obrazovanje: Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja	Nivo utjecaja koji učesnici/e imaju na kvalitetu obrazovanja definisan je kao relativno visok. Međutim, obrazovni sistem ocijenjen je kao nekvalitetan. Iako postoje resursi, isti nisu dovoljno iskorišteni. Neophodno je osigurati dodatno stručno usavršavanje za cjeloživotno učenje, jačati veze između obrazovnog sistema i tržišta rada, te jačati slobodan pristup obrazovanju.
5. Rodna ravnopravnost: Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke	Temu rodne ravnopravnosti pristupa se najvećim dijelom kroz projekte. Iako postoji zakonski okvir, ne postoje jasna systemska rješenja. Također, socijalne norme, ponašanja i tradicija igraju ključnu ulogu u problemima vezanim za rodnu ravnopravnost.
6. Čista voda i sanitarni uslovi: Osigurati pristup pitkoj vodi za sve, održivo upravljati vodama te osigurati higijenske uslove za sve	U BiH pristup stavnovništva poboljšanim izvorima vode u 2015.-oj godini iznosio je 99,9%. Zbog prirodnih izvora, ali i postojeće infrastrukture zaključeno je da je cilj 6 velikim dijelom ostvaren.
7. Pristupačna energija iz čistih izvora: Osigurati pristup pouzdanoj, održivoj i savremenoj energiji po pristupačnim cijenama za sve	U BiH, svako domaćinstvo ima pristup električnoj energiji. Međutim, potrebno je osigurati univerzalni pristup savremenim energetskim uslugama te poboljšati učinkovitost i korištenje obnovljivih izvora.
8. Dostojanstven rad i ekonomski rast: Promovisati uključiv i održiv privredni rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve	Učesnici/e smatraju da imaju nizak nivo utjecaja na ovaj cilj. Privredni razvoj je dugogodišnji problem u Bosni i Hercegovini, koji je neophodno temeljiti na ekonomskom razvoju cijele zajednice. Stope nezaposlenosti su visoke, dostojanstven rad definisan je postojanjem radnih mjesta ali ne i radnim uslovima, te je privredni rast nedostatan.
9. Industrija, inovacije i infrastruktura: Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovisati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost	BiH izdvaja 0,2% od BDP za istraživanje i razvoj što je deset puta manje od EU projekata. Obrazovni sistem nastoji promovisati inovativnost, ali je u nedostatku savremene metodologije i tehnologije.
10. Smanjenje nejednakosti: Smanjiti nejednakost unutar i između država	Kako bi se smanjile nejednakosti, javne politike bi trebale voditi računa o potrebama ugrožene i marginalizirane populacije. Neki od prijedloga

	su: osnažiti i promovisati socijalnu, ekonomsku i političku uključenost svih, te osigurati jednake mogućnosti.
11. Održivi gradovi i održive zajednice: Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim.	Većina zajednica (gradovi i općine) iz kojih učesnici/e dolaze usvojile su Strategiju održivog razvoja, prilagođenu potrebama i kapacitetima same zajednice.
12. Odgovorna potrošnja i proizvodnja: Osigurati održive oblike potrošnje i proizvodnje	Održiva potrošnja i proizvodnja zahtijevaju sistemski pristup i saradnju između aktera koji djeluju u lancu opskrbe, od proizvođača do krajnjeg potrošača. To uključuje angažiranje potrošača kroz podizanje svijesti i obrazovanje o održivoj potrošnji i načinu života.
13. Odgovor na klimatske promjene: Poduzeti hitne akcije u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica	Identificirano je nisko znanje o klimatskim promjenama u općoj populaciji. Također, zakonske regulative iz ove oblasti su nedostatne.
14. Život ispod vode: Očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održiv razvoj	Slično kao i u prethodnom cilju, postoji nedovoljna informisanost opće populacije o tematici, koja se samo djelomično obrađuje kroz školski sistem.
15. Život na kopnu: Zaštititi, uspostaviti i promovisati održivo korištenje kopnenih ekosistema, održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti degradaciju tla te spriječiti uništavanje biološke raznolikosti	Šume, kao prirodno bogatstvo BiH, kao ni kopneni ekosistemi nisu dovoljno zaštićeni. Posebno je potrebna međuinstitucionalna saradnja, uz usklađivanje sa međunarodnim sporazumima.
16. Mir i pravda / Snažne institucije: Promovisati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama	Kao društvu u tranziji, BiH se često bavim temom promovisanja uključivog društva. Međutim, i ovdje je neophodan ulazak u sistem, prvenstveno kroz obrazovne politike. Inkluzija postoji u obrazovnom sistemu, ali obrazovnim institucijama se ne pruža dovoljno podrške i resursa za osiguravanje potpune uključivosti.
17. Partnerstvo za ciljeve: Ojačati načine provedbe te učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj	Učesnici/e imaju nizak nivo utjecaja na globalna partnerstva. Međutim, postoji jaka unutardržavna saradnja između lokalnih zajednica.

Pitanja za fokus grupu

Pored osvrta na ciljeve, učesnici/e su se kroz fokusiranu diskusiju bavili pitanjima koja procjenjuju Ciljeve održivog razvoja u odnosu na lokalne zajednice, nacionalni nivo, te njihove kapacitete i prepreke.

- **Da li je vaša lokalna zajednica održiva i koji su pokazatelji?**

Učesnici/e lokalne zajednice iz kojih dolaze smatraju održivim. Gotovo sve zajednice su na nivou lokalne vlasti usvojile Strategiju održivog razvoja. Strategije održivog

razvoja usaglašene su sa sektorskim razvojnim strategijama viših nivoa vlasti usvojenih na nivou BiH, FBiH i kantona. Istaknuto je da su strategijama definisani i ključni indikatori kojima će se pratiti napredak o stanju životne sredine i infrastrukture, ekonomskog i ruralnog razvoja, kao i društvenog razvoja stanovništva, obrazovanja i kvalitete života.

Obrazovne institucije ne donose slične dokumente, nego se vode dokumentima lokalnih nivoa vlasti.

Nevladin sektor ne podliježe ovim dokumentima. Ali, naglašeno je kako i nevladine organizacije mogu donijeti strategije održivog razvoja. Primjer dobre prakse dolazi iz SOS porodičnog centra koji se vodi upravo strategijom održivog razvoja i „result based management-om“.

- **Koji Ciljevi održivog razvoja su, prema vašem mišljenju, ključni za Bosnu i Hercegovinu? Zašto?**

Učesnici/e su se složili da u ciljevi održivog razvoja koji su ključni za razvoj Bosne i Hercegovine

- Cilj 8. Dostojanstven rad i ekonomski rast: Promovisati uključiv i održiv privredni rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve;
- Cilj 4. Kvalitetno obrazovanje: Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja.

Istaknuto je kako je Bosna i Hercegovina, kao država u tranziciji, pod velikim pritiscima društvenog i ekonomskog razvoja. Obrazovanje se vidi kao osnovni alat društvenog razvoja, ali zbog svoje neusklađenosti sa tržištem rada ne smatra usklađenim sa privrednim razvojem.

- **Koja su ključni akteri u radu na ostvarivanju ciljeva?**

Učesnici/e smatraju da su ključni akteri u ostvarivanju ciljeva svi nivoi vlasti, civilno društvo i lokalna zajednica. Predstavnicima obrazovnih institucija posebno su istakli značaj sistemskih rješenja. Predstavnicima ministarstava obrazovanja i sličnih odjela na lokalnim nivoima vlasti ističu napore koji se ulažu u povećavanje kvalitete obrazovanja. Međutim, zbog komplikovanog ustroja vlasti u državi sistemska rješenja djeluju često nedostižna.

- **Kojim kapacitetima raspolažu lokalne zajednice u odnosu na ostvarivanje ciljeva?**

Kao najveći kapacitet lokalne zajednice učesnici/e prepoznaju usvojene strategije održivog razvoja. S obzirom na činjenicu da je pitanje jačanja uloge i kapaciteta lokalnih zajednica i razvijanje svijesti o lokalnom održivom razvoju od velikog značaja za razvoj na državnom nivou, općine i gradovi velikim dijelom prepoznaju potrebu za sistemskim

pristupom problematici razvoja na lokalnom nivou. Posebno je značajano što ovakvi dokumenti omogućavaju da se vodi računa o svim oblastima razvoja lokalne zajednice i postavljaju metodologiju i indikatore za mjerenje ostvarivanja ciljeva održivog razvoja.

Kao nedostatak identifikovana je finansijska podrška. Obzirom na ograničena budžetska sredstva, lokalnim vlastima postaje izazov napraviti jasan balans između potreba i mogućnosti. Predstavnik općine Čapljina istakao je primjer dobre prakse iz njegove lokalne zajednice. Naime, osnovani su odjeli koji se bave isključivo projektima, pokušavajući na taj način osigurati dodatna sredstva iz evropskih fondova. Odjeli su usklađeni sa potrebama lokalne zajednice, kroz fokusiranje na projekte koji odgovaraju na potrebe različitih aktera (obrazovnih institucija, civilnog sektora, građana/ki) iz same zajednice.

- **Koje su prepreke lokalnih zajednica?**

Pored ograničenosti finansijskih sredstava, lokalne vlasti često nemaju dovoljno ovlasti i ljudskih resursa za intenzivniji rad na održivom razvoju. Jedna učesnica je istakla: „Lokalna zajednica je samo podrška, a novac iz općina se prelijeva u kantone“. Manjak autonomije vodi i do toga da viši nivoi vlasti ne razumiju potrebe nižih nivoa vlasti. Može se zaključiti da su lokalne zajednice često „prepuštene same sebi“, zbog čega je jačanje unutardržavne saradnje različitih nivoa vlasti iznimno značajno.

- **U kojoj mjeri se uključuju aspekti obrazovanja za globalno građanstvo u podučavanje i proces učenja?**

Kvaliteta obrazovanja je tokom cijele diskusije bila jako značajna tema za učesnike/ce. Obrazovanje za globalno građanstvo je prepoznato kao značajno za razvoj obrazovnog sistema. Međutim, obrazovne institucije su pod velikim pritiscima zbog obimnosti posla i očekivanja. Jedna učesnica je navela: „Obrazovni sistem ne može biti nosilac i pokretač, inicijative dolaze od vlasti“. U skladu s tim, istaknuto je kako je obrazovanje za globalno građanstvo prisutno samo kroz neformalno obrazovanje. Ali, i ovdje su same škole preopterećene. Istaknut je niz primjera dobre prakse, ali i u novije vrijeme uvedena praksa nadležnog ministarstva koje preuzima odgovornost za izdavanje samo određenog broja saglasnosti za školske aktivnosti. Učesnici/e su se složili kako nadležno ministarstvo odgovara na potrebe samih institucija, usklađivanjem upravo zakonske regulative sa potrebama i kapacitetima obrazovnih institucija.

- **Da li obrazovni sistem BiH ima kapacitete za obrazovanje za održivi razvoj? Koje su potrebe učenika/ca i nastavnog osoblja da bi se ostvarili uslovi za kvalitetnije obrazovanje?**

Učesnici/e se slažu da obrazovni sistem posjeduje značajne kapacitete, kao što su ljudski resursi, kompetencije i znanja. Ali, istaknuto je da modernizacija i inovacija, infrastruktura i prilagodba tržištu rada nisu usklađeni. „Obrazovanje ne može samo sebe održavati bez pomoći institucija i nevladinih organizacija“, istaknuto je. Također, naznačeno je kako je neophodna regulacija obrazovnog sistema tako da različiti nivoi obrazovanja podržavaju jedni druge.

ZAKLJUČCI

U ovom izvještaju napravljen je osvrt na postojanje kapaciteta za održivi razvoj u lokalnim zajednicama na lokalnom nivou, uz procjenu utjecaja, uslova i kapaciteta za održivi razvoj. Identifikovani su problematika, prepreke i smetnje za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja, te izvedeni prijedlozi i preporuke za rješavanje problematike. Na osnovu navedenog, mogu se izvesti sljedeći generalni zaključci i prepreke:

- BiH u potpunosti podržava Agendu 2030. te predstavnici/e vlasti, obrazovnih institucija i nevladinog sektora prepoznaju vlastitu ulogu u implementaciji Agende.
- Specifična ekonomska i društvena situacija u BiH nameću poseban pristup društvenom i ekonomskom razvoju.
- Izrade i provedbe Strategija održivog razvoja su neophodne za lokalizaciju ciljeva održivog razvoja.
- Kvalitetno obrazovanje je ključni alat za ostvarivanje svih ostalih ciljeva održivog razvoja.
- Potrebno je podizanje svijesti i informisanje javnosti o ciljevima održivog razvoja, u svrhu približavanja vrijednosti Agende općoj populaciji.